

Latviešu valoda optimālajā mācību satura apguves līmenī

Valsts pārbaudes darba programma

Latviešu valoda optimālajā mācību satura apguves līmenī

Valsts pārbaudes darba programma

Valsts pārbaudes darba programma ir izstrādāta Eiropas Sociālā fonda projektā "Kompetenču pieeja mācību saturā" (turpmāk – Projekts).

Valsts pārbaudes darbu satura, programmu un paraugu izstrādi Projektā vadīja **Pāvels Pestovs**.

Valsts pārbaudes darba programmas izstrādi un sagatavošanu publicēšanai vadīja **Arvils Šalme** un **Inta Urbanoviča**.

Valsts pārbaudes darba programmu izstrādāja **Elita Dumpe, Santa Jukša, Ingrīda Kondratjeva, Inese Lāčauniece, Sanita Martena, Līga Sudare** un **Fēlikss Svirskis**.

Valsts pārbaudes darba programmu izvērtēja ārējie eksperti: **Signe Ābola, Lita Silova** un **Raita Šūpola**.

Projekts izsaka pateicību visām Latvijas izglītības iestādēm, kas piedalījās mācību satura aprobācijā.

Saturs

Ievads	4
1. Valsts pārbaudes darba mērķis	4
2. Vērtēšanas saturs	4
3. Valsts pārbaudes darba uzbūve	8
4. Vērtēšanas kārtība un kritēriji	12
5. Piekļuves nosacījumi	13
6. Palīglīdzekļi, kurus atļauts izmantot valsts pārbaudes darba laikā	13
7. Rīcības vārdu skaidrojums	13

PIELIKUMI

1. pielikums. Vispārīgu prasmju un prasmju grupu snieguma līmeņu apraksti	15
2. pielikums. Latviešu valodā plānotie skolēnam sasniedzamie rezultāti optimālajā apguves līmenī	20
3. pielikums. Valsts pārbaudes darba programmā un valsts pārbaudes darba paraugā lietotie kodi	22

Ievads

Valsts pārbaudes darba programma veidota kā teorētiskais ietvars 2021./2022. mācību gada un nākamo gadu valsts pārbaudes darbu izstrādei, kas nodrošinātu to saturisko salīdzināmību, grūtības pakāpes nemainību un pēctecību. Programmā skaidrots valsts pārbaudes darba vērtēšanas saturs, pārbaudes darba uzbūve, vērtēšanas kārtība un kritēriji, pārbaudes darba piekļuves nosacījumi, nepieciešamo resursu un līdzekļu nodrošinājums, kā arī valsts pārbaudes darbā izmantoto rīcības vārdu skaidrojums.

1. Valsts pārbaudes darba mērķis

Valsts pārbaudes darba mērķis ir novērtēt skolēnu sniegumu latviešu valodā atbilstoši Ministru kabineta 2019. gada 3. septembra noteikumu Nr. 416 "Noteikumi par valsts vispārējās vidējās izglītības standartu un vispārējās vidējās izglītības programmu paraugiem" (turpmāk – standarts) 2. pielikumam "Plānotie skolēnam sasniedzamie rezultāti valodu mācību jomā. I. Plānotie skolēnam sasniedzamie rezultāti latviešu valodā" optimālajā mācību satura apguves līmenī un iegūt datus skolēnu snieguma un mācību satura izvērtēšanai, metodisko ieteikumu izstrādei un profesionālās pilnveides plānošanai izglītības iestādes, dibinātāja un valsts līmenī, lai identificētu un izvērtētu, cik lielā mērā ir apgūti plānotie sasniedzamie rezultāti, lai sertificētu apgūto vai atlasītu kandidātus turpmākās izglītības iespējām, kā arī lai pārvaldītu iegūtos datus izvērtēšanai un lēmuma pieņemšanai par atbalstu vai mācību satura īstenošanas atbildību.

Valsts pārbaudes darba adresāts – skolēni, kuri ir apguvuši valodu mācību jomas sasniedzamos rezultātus latviešu valodā optimālajā mācību satura apguves līmenī (2. pielikums).

2. Vērtēšanas saturs

Latviešu valodas valsts pārbaudes darba (turpmāk – VPD) vērtēšanas saturu raksturo trīs kategorijās:

- 1) sasniedzamo rezultātu veids un grupa;
- 2) satura modulis;
- 3) izziņas darbības līmenis.

2.1. Sasniedzamo rezultātu veids un grupa

Skolēnam plānotie sasniedzamie rezultāti (turpmāk – SR) ir apkopoti šādos SR veidos:

- zināšanas un izpratne;
- prasmju grupas;
- ieradumi.

Katram SR veidam ir norādītas SR grupas, kuras aptver standartā noteikto mācību saturu un tiek vērtētas VPD (1. tabula).

Zināšanu un izpratnes pārbaudei ir paredzēti uzdevumi, kuros skolēns analizē tekstu, demonstrējot zināšanas un izpratni par latviešu valodas sistēmas un stilistikas jautājumiem, autora individuālā stila savdabību, valodas līdzekļu strukturālajām, semantiskajām un funkcionālajām īpatnībām.

Prasmju apguvi raksturo piecas SR grupas – tekstveide, argumentēšana, teksta stilistika, valodas kvalitāte, mijiedarbība informācijas nodošanā –, kas attiecināmas uz skolēna snieguma pārbaudi gan mutvārdos, gan rakstveidā. Tekstveides prasmju grupā tiek pārbaudīta skolēna prasme veidot žanriski atbilstošu, pārdomātu, strukturētu, loģisku, pilnvērtīgi sasaistītu tekstu, kas atbilst tematam un ietver skolēna patstāvīgos spriedumus un personisko vērtējumu. Argumentēšanā tiek vērtēta skolēna prasme formulēt skaidrus un precīzus apgalvojumus, kā arī pierādīt tos ar precīziem, pamatotiem un iederīgiem pierādījumiem,

izmantojot nepieciešamo informācijas apjomu, precīzus faktus, kas papildināti arī ar savu pieredzi. Teksta stilistikas prasmju grupā tiek pārbaudīta skolēna prasme veidot stilistiski atbilstošu, viendabīgu tekstu, kā arī prasme izvēlēties stilistiski iederīgus un iedarbīgus izteiksmes līdzekļus. Nozīmīga prasmju grupa ir valodas kvalitāte, kurā tiek pārbaudīta skolēna prasme veidot leksiski, gramatiski, stilistiski pilnvērtīgu tekstu, kas rakstu formā atbilst ortogrāfijas un interpunkcijas normām, bet mutvārdos ir vienmērīgi plūstošs un papildināts ar atbilstošiem neverbāliem izteiksmes līdzekļiem. Mutvārdos īpaši tiek pārbaudīta arī mijiedarbība informācijas nodošanā – skolēna prasme iesaistīties dialogā, ievērojot runātāja un klausītāja kultūru.

Īpašs SR veids ir ieradumi. Tā kā ieradumu vērtēšanai nozīmīgi ir novērot skolēna darbību ilgākā laikposmā, VPD ieradumi netiek novērtēti tiešā veidā. Tomēr mācību procesā mērķtiecīgi veidoti ieradumi nozīmīgi ietekmē skolēnu sniegumu VPD, piemēram, skolēna spēja regulāri kontrolēt savas valodas kvalitāti un iederību noteiktā situācijā, kā arī ieradums stilizēt tekstu, izmantojot savdabīgus vārdus vai gramatiskos līdzekļus, apzinoties, ka valoda raksturo cilvēka identitāti, tādējādi skolēna ieradumus VPD vērtē netieši, integrējot šo vērtējumu noteiktos prasmju kritērijos.

1. tabula. Sasniedzamo rezultātu veidi, grupas un to īpatsvars VPD

Sasniedzamo rezultātu veids un grupa		Īpatsvars (%)
Zināšanas un izpratne	<ul style="list-style-type: none"> pārzina valodas funkcionālos stilus, tiem raksturīgās pazīmes, kā arī tipiskos izteiksmes līdzekļus; pilnvērtīgi nosaka, skaidro, raksturo, analizē, pamato tekstā lietotos valodas līdzekļus no strukturālā, semantiskā un funkcionālā viedokļa; vērtē valodas līdzekļus, ja nepieciešams, piedāvā uzlabojumus. 	20–25
Prasmju grupas	Tekstveide: <ul style="list-style-type: none"> veido tekstu, kura temats ir izprasts, pietiekami izvērsts teksta saturā; skaidri un precīzi pauž temata aktualitāti; pārdomāti strukturē skatījumu uz problēmu, ietver patstāvīgus spriedumus, kas atspoguļo personisko vērtējumu, piedāvā skatu no dažādiem viedokļiem; strukturē tekstu, kas pilnībā atbilst žanram, ir strukturāli pārdomāts, līdzsvarots, pabeigts; veido loģisku un skaidri uztveramu tekstu, ko raksturo pilnvērtīga sasaiste; teksta veidošanā ievēro prasīto dalījumu rindkopās un teksta apjomu. 	15–20
	Argumentēšana: <ul style="list-style-type: none"> formulē skaidrus un precīzus apgalvojumus, kas pilnībā atbilst analizējamam tematam, pieteiktajai problēmai vai jautājumam; pierāda argumentus ar precīziem, pamatotiem un iederīgiem pierādījumiem, izmantojot nepieciešamo informācijas apjomu, precīzus faktus, kas papildināti arī ar savu pieredzi; izmanto kvalitatīvi un kvantitatīvi pietiekamus argumentus, lai pierādītu apgalvojumus. 	15–20
	Teksta stilistika: <ul style="list-style-type: none"> veido stilistiski pārdomātu tekstu, kurā ievērotas vienotas stila prasības; izvēlas stilistiski iederīgus un iedarbīgus izteiksmes līdzekļus; īsteno radošumu teksta veidošanā. 	10–15
	Valodas kvalitāte: <ul style="list-style-type: none"> veido tekstu, kurā vārdu krājums ir pārdomāts, daudzveidīgs, funkcionāli un semantiski prasmīgi izvēlēts; veido pilnvērtīgu teksta gramatisko (morfoloģisko un sintaktisko) noformējumu, kas atbilst komunikatīvajam nolūkam; veido tekstu atbilstoši latviešu literārās valodas ortogrāfijai un interpunkcijai; veido mutvārdu tekstu, kuram raksturīgs vienmērīgs valodas plūdums, izmantoti iederīgi neverbālie izteiksmes līdzekļi. 	20–25
	Mijiedarbība informācijas nodošanā: <ul style="list-style-type: none"> izturas cieņpilni pret sarunas biedru un ievēro runātāja un klausītāja kultūru; izsakās skaidri, loģiski, pārliecinoši, ievērojot laika limitu; atbild uz jautājumiem pārdomāti, strukturēti, precīzi un pietiekami izvērsti. 	5–10

2.2. Satura modulis

VPD saturs ir pakārtots četriem satura moduļiem, kas veido strukturāli saturisko ietvaru plānotajiem skolēnam SR latviešu valodā atbilstoši standartam un ko raksturo četras lielās idejas (turpmāk arī *Li* – 3. pielikums).

1. Valoda un sabiedrība (Li1): “Jebkura dzīva valoda ir mainīga, un tai ir raksturīgi vairāki paveidi: literārā valoda, sociolekti un reģiolekti. Valodā mēs atspoguļojam sevi, savu piederību, uzskatus un vērtības.” VPD tiek pārbaudīti šādi satura jautājumi:
 - latviešu valodas paveidi – literārā valoda, sociolekti, reģiolekti – un tiem raksturīgās pazīmes;
 - aktuālā valodu situācija Latvijā;
 - valodas un kultūras nozīme identitātes veidošanas procesā.
2. Mediji, valoda un ietekme (Li2): “Mediji konstruē realitāti un ietekmē veidu, kā sabiedrība redz pasauli. Detalizēti analizējot medijos izmantotos valodas līdzekļus, varam noteikt ietekmes un manipulācijas paņēmienus.” VPD tiek pārbaudīti šādi satura jautājumi:
 - vēstījuma aktualitāte, mērķis, kā arī žanrs, struktūra, funkcijas;
 - viedokļa izpratne, viedokļa uzbūve, argumentācija;
 - regulēta lingvistiskā uzvedība, ievērojot ētikas normas.
3. Stilistika (Li3): “Katru tekstu raksturo noteikta stila vai vairāku stilu pazīmes. Dažādu tekstu izpratne un veidošana ir nepārtraukts radošs process, kurā tiek iegūta jauna saziņas pieredze un iepazīta valodas daudzveidība.” VPD tiek pārbaudīti šādi satura jautājumi:
 - valodas funkcionālie stili un tiem raksturīgās pazīmes;
 - valodas līdzekļu (verbālu, neverbālu) izvēle un lietojums, stilistikā iederība;
 - autora individuālā stila īpatnības valodā.
4. Valodas struktūra (Li4): “Valoda ir zīmju sistēma, kas sastāv no vairākiem savstarpēji saistītiem valodas līmeņiem. Ar valodas palīdzību mēs domājam un paužam savas domas citiem.” VPD tiek pārbaudīti šādi satura jautājumi:
 - valodas sistēma, dažādu valodas līmeņu vienības;
 - valodas līdzekļu strukturālais, semantiskais un funkcionālais raksturojums:
 - valodas leksiskie līdzekļi,
 - valodas gramatiskie (morfoloģiskie un sintaktiskie) līdzekļi,
 - latviešu literārās valodas ortogrāfijas un interpunkcijas nosacījumi;
 - teksta valodas kvalitāte atbilstoši literārās valodas normām.

Katra moduļa un *Li* īpatsvars pamatā atbilst programmā apgūtajam saturiskajam sadalījumam, proti, *Li1* – 20 %, *Li2* – 20 %, *Li3* – 30 %, *Li4* – 30 %, tomēr, ņemot vērā VPD uzdevumu saturiskās nianšes, katras *Li* īpatsvars var variēt 10 % amplitūdā (2. tabula).

2. tabula. Satura moduļi un to īpatsvars VPD

Satura modulis	Īpatsvars (%)
Valoda un sabiedrība	15–25
Mediji, valoda un ietekme	15–25
Stilistika	25–35
Valodas struktūra	25–35

VPD saturs ir veidots, ņemot vērā vairākus mācību satura un pieejas akcentus.

- Skolēns demonstrē visas valoddarbības prasmes (lasīt, rakstīt, runāt, klausīties), tomēr darbam ar rakstītiem tekstiem ir piešķirts lielāks īpatsvars (80 %), jo vidējās izglītības posmā padziļināti tiek apgūta prasme rakstīt un strādāt ar uzrakstītu tekstu.
- VPD saturs veidots, integrējot tajā arī sasaisti ar vispārējās vidējās izglītības saturu kultūras izpratnes un pašizpaušmes mākslā mācību jomu, proti, latviešu literatūras materiālu izmantošanu un analīzi. Skolēnam tiek piedāvāti dažādu funkcionālo stilu teksti, tomēr kopumā lielāks īpatsvars ir daiļliteratūras tekstu izvēlei, lai skolēns varētu labāk fokusēties uz aktuāliem kultūras, literatūras vai valodniecības procesiem, kā arī teksta tematu, nolūku, aktualitāti, mērķtiecīgi izvēlētajiem valodas līdzekļiem u. tml. Dažos uzdevumu nosacījumos ir iekļauti jautājumi, kas vidējās izglītības posmā tiek apgūti starpdisciplināri, piemēram, piedāvāto tekstu saistība ar kontekstuālām norisēm sabiedrībā.
- VPD uzdevumu kompleksums īstenojas vairākos aspektos, proti, gan analizējamo tekstu sarežģītības pakāpē, gan dažādu kognitīvo darbību aktualizēšanā uzdevumu nosacījumos, gan dažādu saturisko vienību sistēmiskumā.

2.3. Izziņas darbības līmenis

Skolēna zināšanas, prasmes un kompetences tiek pārbaudītas četros kognitīvās jeb izziņas darbības līmeņos atbilstoši SOLO jeb novēroto mācīšanās rezultātu taksonomijai, kurā skolēna sniegums tiek raksturots, analizējot ideju jeb struktūrelementu skaitu un saišu kvalitāti starp šiem struktūrelementiem. Izziņas darbības līmeņu apraksts ir pielāgots VPD. Izziņas darbības līmeņiem ir dažāds īpatsvars VPD norisē, ievērojot eksāmena mērķi un galvenos vērtēšanas principus, tāpēc izvēlēto izziņas darbību līmeņi ir sadalīti atbilstoši uzdevumu veidiem (katras izziņas darbības līmenis var variēt ne vairāk kā 10 % amplitūdā) (3. tabula).

3. tabula. Izziņas darbības līmeņu raksturojums un to īpatsvars VPD

Izziņas darbības līmenis	Līmeņa apraksts	Raksturīgie rīcības vārdi	Īpatsvars (%)
I	Nosaka un atrod tekstā Li definētos saturiskos elementus.	atrast, izrakstīt, izvēlēties (no teksta), minēt (no teksta), nosaukt, nošķirt, noteikt	5–10
II	Klasificē un raksturo Li definētos saturiskos elementus.	aprakstīt, grupēt, izskaidrot, klasificēt, raksturot	5–10
III	Analizē un izvērtē Li definētos saturiskos elementus.	analizēt, novērtēt, pamatot jeb uzrakstīt pamatojumu, papildināt, piedāvāt (savu piemēru), salīdzināt, secināt jeb uzrakstīt secinājumu	30–40
IV	Pārveido un rada Li definētos saturiskos elementus.	formulēt, iekļaut, iesaistīt (tekstā), izmantot, pārveidot, sagatavot	40–50

Katru izziņas darbības līmeni raksturo noteikti rīcības vārdi (sīkāk – “7. Rīcības vārdu skaidrojums”), kas tiek izmantoti uzdevumu nosacījumos, lai būtu skaidri identificējams uzdevumā vērtējamais līmenis.

3. Valsts pārbaudes darba uzbūve

VPD ir sadalīts trīs daļās:

- 1. daļa – teksta satura un valodas līdzekļu analīze (rakstveidā);
- 2. daļa – argumentētā eseja (rakstveidā);
- 3. daļa – runa un saziņa (mutvārdos).

VPD rakstveida un mutvārdu daļas norisinās neatkarīgi: rakstveida daļas (teksta satura un valodas līdzekļu analīze; argumentētā eseja) visi skolēni valstī pilda vienlaikus un vienā un tai pašā augošā secībā (vispirms 1., pēc tam 2. daļa), starp abām daļām ir nepieciešams vismaz 20 minūšu pārtraukums, savukārt mutvārdu daļas uzdevums atbilstoši skolēnu skaitam skolā var tikt īstenots vairākās dienās ilgākā laika posmā gan pirms, gan pēc rakstveida daļas uzdevumu izpildes.

VPD rakstveida daļas (teksta satura un valodas līdzekļu analīze; argumentētā eseja) ir saturiski saistītas: 1) viens no piedāvātajiem tekstiem (1. teksts) tiek izmantots uzdevumu izpildei gan 1., gan 2. daļā; 2) argumentētās esejas temati ir tematiski sasaistīti ar 1. tekstu. Rakstveida uzdevumu saturiskā saistība ir nepieciešama, lai palīdzētu skolēnam veidot plašāku faktoloģisko bāzi argumentētās esejas izstrādei. Arī mutvārdu daļu ieteicams tematiski sasaistīt ar rakstveida uzdevumiem, izvēloties tematiski atbilstošus tekstu fragmentus, tomēr šis nosacījums nav obligāts.

1. daļa. Teksta satura un valodas līdzekļu analīze

Skolēnam tiek piedāvāts viens teksts vai teksta fragments (turpmāk – teksts), kas tiek iekļauts kā 1. teksts (šis teksts tiek izmantots arī VPD 2. daļas uzdevuma izpildē). Teksta apjoms ir 400–800 vārdu. Teksts tiek ņemts no publicistikas vai daiļliteratūras, tam ir jābūt aktuālam attiecīgajā laika posmā (piemēram, daiļdarba fragments var tikt ņemts no Latvijas Literatūras gada balvas saraksta, grāmatu kolekcijas “Bērnu un vecāku žūrijai”), tematiski tam ir jābūt saistītam ar kādu no lielajām idejām (“2. Vērtēšanas saturs”). Analīzē izmanto teksta oriģinālu, kuru atbilstoši VPD nosacījumiem var īsināt, teksts var ietvert dažādu nacionālās valodas paveidu pazīmes (sociolekts, reģiolekts, profesiolekts u. tml.), tomēr tam pamatā (vismaz 80 %) ir jābūt rakstītam latviešu literārajā valodā. Tekstā ir jābūt ietvertiem daudzveidīgiem valodas līdzekļiem, lai tos var analizēt gan no semantiskā, gan no strukturālā, gan no stilistiskā viedokļa.

Teksta satura un valodas līdzekļu analīzē iekļauti 7–10 uzdevumu, lai skolēns var veltīt katra uzdevuma izpildei vismaz 5 minūtes. Uzdevumu skaits ir atkarīgs no uzdevumu sarežģītības un izziņas darbības līmeņa pakāpes. Uzdevumi tiek veidoti atbilstoši izvēlētajam teksta fragmentam (1. teksts) saturiskajam un valodiskajam piedāvājumam, līdz ar to tajos ir iekļaujami tie VPD satura elementi, kas ir uzskatāmi identificējami un raksturojami izvēlētajā tekstā. Uzdevumu skaits un saturiskā secība, kā arī iegūstamo punktu skaits viena uzdevuma robežās katrā uzdevumu variantā ir mainīgs.

No saturiskā viedokļa teksta satura un izteiksmes līdzekļu analīzes uzdevumi ietver jautājumus, kas atbilst Li2, Li3 un Li4. Mediji, valoda un ietekme (Li2) – 20 %:

- viedokļa izpratne, viedokļa uzbūve, argumentācija;
- regulēta lingvistiskā uzvedība, ievērojot ētikas normas.

Stilistika (Li3) – 40 %:

- valodas līdzekļu (verbālu, neverbālu) izvēle un lietojums, stilistiskā iederība;
- autora individuālā stila īpatnības valodā.

Valodas struktūra (Li4) – 40 %:

- valodas sistēma, dažādu valodas līmeņu vienības;
- valodas līdzekļu strukturālais, semantiskais un funkcionālais raksturojums:
 - valodas leksiskie līdzekļi,
 - valodas gramatiskie (morfoloģiskie un sintaktiskie) līdzekļi,
 - latviešu literārās valodas ortogrāfijas un interpunkcijas nosacījumi;
- teksta valodas kvalitāte atbilstoši literārās valodas normām.

Uzdevumi ir veidoti tā, lai atbilstoši aprēķinātajam īpatsvaram pārbaudītu visus četrus izziņas darbības līmeņus, tāpēc uzdevumu formulējumos jābūt izmantotiem atbilstošā izziņas darbības līmeņa rīcības vārdiem (“2. Vērtēšanas saturs”; “7. Rīcības vārdu raksturojums”). Uzdevumu formulējumi ir kompleksi, proti, vienā uzdevumā ir ietvertas vairākas izziņas darbības, tomēr

uzdevumu nosacījumiem nevajadzētu ietvert vairāk par 2–3 darbībām, turklāt jāievēro katras izziņas darbības aptuvenais īpatsvars, formulējot uzdevumu nosacījumus. Katrs izziņas darbības līmenis ir nošķirts uzdevuma nosacījumos, līdz ar to skolēnam ir iespēja izpildīt katra izziņas līmeņa darbību atsevišķi, sākot ar I līmeni un beidzot ar III vai IV. Uzdevuma formulējumā ir izmantots viens vai vairāki ievadteikumi, kas palīdz skolēnam saprast uzdevuma saturisko ievirzi. Katra uzdevumā veicamā darbība ir formulēta atsevišķā teikumā, pirms darbības “uzraksti pamatojumu” iepriekšējā teikumā ir noformēts jautājums, par kuru jāraksta pamatojums. Ja nepieciešams, uzdevumu nosacījumos jāiekļauj arī informācija par atbildes apjomu, piemēram, norādot teikuma skaitu, teikumu struktūru, vārdu skaitu, kā arī nepieciešams norādīt konkrētu atbildē minamo piemēru skaitu.

Visiem skolēniem ir paredzēts viens darba variants. Teksta valodas līdzekļu analīzes uzdevumu kopējais izpildes laiks ir 80 minūtes: 10 minūtes – teksta lasīšana un izpratnes veidošana, 70 minūtes – uzdevumu izpilde.

VPD 1. daļā tiek vērtēti šādi SR veidi:

- zināšanas un izpratne;
- argumentēšana;
- valodas kvalitāte.

2. daļa. Argumentētā esēja

Skolēns raksta argumentēto esēju (300–350 vārdu) par kādu aktuālu kultūras, literatūras vai valodniecības jautājumu, kas ir tematiski saistīts ar teksta analīzes uzdevumos izmantoto tekstu (1. teksts). Argumentu izstrādei tiek piedāvāts vēl viens teksts, kas tiek pievienots VPD rakstveida daļā kā 2. teksts (teksta apjoms 400–800 vārdu). Tas ir informatīvs teksts vai tekstu kompilācija (informatīvs raksts, enciklopēdijas šķirklis, recenzija u. tml.), kurā ir atrodami fakti saistībā ar 1. teksta tematiku. 2. tekstam ir jābūt rakstītam latviešu literārajā valodā.

Izvēlei tiek piedāvāti divi argumentētās esejas temati – viens no tiem ir noformēts kā citāts no 1. teksta fragmenta, savukārt otrs ir formulēts vispārīgi atbilstoši 1. un 2. teksta tematikai. Skolēns raksta esēju par vienu no diviem piedāvātajiem tematiem pēc izvēles.

No saturiskā viedokļa argumentētās esejas temati ir veidoti atbilstoši Li1.

Valoda un sabiedrība (Li1) – 40 %:

- latviešu valodas paveidi – literārā valoda, sociolekti, reģiolekti – un tiem raksturīgās pazīmes;
- aktuālā valodu situācija Latvijā;
- valodas un kultūras nozīme identitātes veidošanas procesā.

No strukturālā viedokļa argumentētās esejas izstrādē tiek vērtēti jautājumi, kas definēti Li2, Li3, Li4.

Mediji, valoda un ietekme (Li2) – 20 %:

- vēstījuma aktualitāte, mērķis, kā arī žanrs, struktūra, funkcijas;
- viedokļa izpratne, viedokļa uzbūve, argumentācija;
- regulēta lingvistiskā uzvedība, ievērojot ētikas normas.

Stilistika (Li3) – 20 %:

- valodas funkcionālie stili un tiem raksturīgās pazīmes;
- valodas līdzekļu (verbālu, neverbālu) izvēle un lietojums, stilistiskā iederība;
- autora individuālā stila īpatnības valodā.

Valodas struktūra (Li4) – 20 %:

- valodas sistēma, dažādu valodas līmeņu vienības;
- teksta valodas kvalitāte atbilstoši literārās valodas normām.

Visiem skolēniem ir paredzēts viens darba variants. Argumentētās esejas kopējais izpildes laiks ir 120 minūtes.

VPD 2. daļā tiek vērtēti šādi SR veidi:

- tekstveide;
- argumentēšana;
- teksta stilistika;
- valodas kvalitāte.

3. daļa. Runa un saziņa

VPD mutvārdu daļā skolēns izsaka viedokli (3–5 minūtes) par noteiktu izlozētu tekstu, pamatā izmantojot divus izlozētus jautājumus, kā arī atbild uz 2–3 jautājumiem, kurus uzdod skolotājs.

3. daļas norisei tiek sagatavoti izlozei divu tekstu komplekti: vienā ietilpst pieci daiļliteratūras teksti, otrā – pieci citu stilu un žanru teksti (izņemot daiļliteratūras tekstus). Katra teksta apjoms ir 400–500 vārdu. Daiļliteratūras teksti var būt no dažādu laiku un dažādu žanru daiļliteratūras, citu funkcionālo stilu un žanru tekstiem ir jāprezentē stilu funkcionālā daudzveidība (piemēram, zinātniska stila teksts (enciklopēdijas šķirklis, zinātnisks raksts, zinātniska recenzija, literatūras apskats, monogrāfija u. c.), lietišķā stila teksts (administratīvs dokuments, likums, normatīvs akts, lietišķa vēstule, apsveikums, svinīgas uzrunas teksts u. c.), publicistikas stila teksts (intervija, publikācija, viedokļa raksts, notikumu apskats u. c.)), tomēr visu funkcionālo stilu piemēriem nav obligāti jābūt pārstāvētiem vienā VPD komplektā. Izvēlētie teksti var ietvert dažādu nacionālās valodas paveidu pazīmes (sociolekts, reģiolekts, profesiolekts u. tml.), tomēr tiem pamatā (vismaz 80 %) ir jābūt rakstītiem latviešu literārajā valodā. Katrai VPD dienai tiek gatavots cits tekstu komplekts. Katram skolēnam izlozei tiek piedāvāts pilns tekstu komplekts (pieci daiļliteratūras teksti un pieci citu stilu un žanru teksti), no kura skolēns izlozē vienu daiļliteratūras tekstu un vienu cita stila vai žanra tekstu. Skolēns var izlozēt tekstus tikai vienu reizi, atkārtota izloze nav paredzēta. Pēc iepazīšanās ar izlozētajiem tekstiem skolēns izvēlas, kuru no diviem izlozētajiem tekstiem viņš izmantos uzdevuma izpildē.

Izlozei ir sagatavoti arī 25 jautājumi, no kuriem skolēns izlozē divus jautājumus. Visi jautājumi ir iepriekš publicēti VPD programmā. Ne vairāk par 20 % jautājumu var būt katra mācību gada jautājumu mainīgā daļa, kas tiek formulēti atkarībā no piedāvāto tekstu veidiem un aktuālās valodas situācijas.

Izlozes jautājumi

1. Raksturo teksta tematu un pamato savu viedokli!
2. Raksturo tekstā ietvertu problēmu un pamato savu viedokli!
3. Raksturo teksta nolūku un pamato savu viedokli!
4. Raksturo teksta iespējamo adresātu un pamato savu viedokli!
5. Raksturo kādu no tekstā ietvertajām idejām un pamato savu viedokli!
6. Kā, tavuprāt, tekstā izpaužas autora vai literārā tēla individualitāte?
7. Raksturo, kā tekstā atklājas žanra pazīmes, un pamato savu viedokli!
8. Raksturo, kādiem līdzekļiem autors ietekmē lasītāju/manipulē ar lasītāju, un pamato savu viedokli!
9. Raksturo, kas tekstā tev visvairāk uzrunāja emocionāli (pozitīvi), un pamato savu viedokli!
10. Raksturo, kas tekstā tev visvairāk uzrunāja emocionāli (negatīvi), un pamato savu viedokli!
11. Raksturo vienu tekstā iegūtu atziņu un pamato savu viedokli!
12. Kas tekstā nebija saprotams, kāpēc?
13. Ko un kāpēc tu vēlētos pajautāt teksta autoram?
14. Ar kādiem paņēmieniem autors ir padarījis tekstu interesantu/savdabīgu/specifisku/uztveramu/saprotamu?
15. Ko no tekstā aprakstītā tu varētu sasaistīt ar savu pieredzi?
16. Kā, tavuprāt, teksts veido tavu dzīves pieredzi?
17. Kā, tavuprāt, teksts atklāj/neatklāj mūsdienu valodas īpatnības/tendences?
18. Ko jaunu tu uzzināji, izlasot šo tekstu?
19. Kā, tavuprāt, šo tekstu varētu izmantot skolas mācību programmā kādā no mācību priekšmetiem?
20. Izvēlies, ar kuriem atslēgas vārdiem tu raksturotu šo tekstu, un pamato savu viedokli!
21. Kādas pārdomas tev radās pēc teksta izlasīšanas?
22. Kam un kāpēc tu ieteiktu izlasīt šo tekstu?
23. Kuras lasīšanas pieejas palīdzēja saprast tekstu?
24. Kas savdabīgs, tavuprāt, ir vērojams teksta valodā?
25. Kuri tekstā iekļautie valodas līdzekļi tev šķita saistoši un kāpēc?

Katram skolēnam izlozei tiek piedāvāts pilns jautājumu komplekts. Skolēns var izlozēt jautājumus tikai vienu reizi, atkārtota izloze nav paredzēta.

Uzdevuma izpildei skolēnam ir jāgatavo atbildes uz abiem jautājumiem mutvārdos.

No saturiskā viedokļa izlozes jautājumi tiek veidoti atbilstoši Li1 un Li2.

Valoda un sabiedrība (Li1) – 25 %:

- aktuālā valodu situācija Latvijā;
- valodas un kultūras nozīme identitātes veidošanas procesā.

Mediji, valoda un ietekme (Li2) – 25 %:

- viedokļa izpratne, viedokļa uzbūve, argumentācija;
- regulēta lingvistiskā uzvedība, ievērojot ētikas normas.

No strukturālā viedokļa runas un saziņas daļā tiek vērtēti jautājumi, kas definēti Li3 un Li4.

Stilistika (Li3) – 25 %:

- valodas līdzekļu (verbālu, neverbālu) izvēle un lietojums, stilistiskā iederība.

Valodas struktūra (Li4) – 25 %:

- teksta valodas kvalitāte atbilstoši literārās valodas normām.

VPD mutvārdu daļas norises secība:

- norisē skolēni piedalās pa vienam, skolēnu secībai nav īpašu nosacījumu (skolēnu secības izveide notiek skolā pēc noteikta principa (alfabētiskā secība, kodu secība v. tml.), ko kontrolē noteikta atbildīgā persona);
- sākumā skolēns izlozē no piedāvātajiem tekstu komplektiem vienu daiļliteratūras tekstu un vienu cita stila un žanra tekstu, kā arī divus jautājumus no piedāvātā jautājumu komplekta;
- pēc iepazīšanās ar izlozētajiem tekstiem un jautājumiem skolēns izvēlas vienu no izlozētajiem tekstiem, kuru izmantos uzdevumu izpildē (tekstu lasīšana, izpratnes veidošana un izvēle ietilpst 20 minūšu gatavošanās laikā);
- 20 minūtes katrs skolēns individuāli gatavojas izteikties par izlozētajiem jautājumiem (gatavošanās laikā teksts un izlozētie jautājumi ir pieejami), skolēns var veikt pierakstus savām vajadzībām;
- skolotājs aicina skolēnu izteikt savu viedokli par izlozētajiem diviem jautājumiem, atvēlētais viedokļa izteikšanas laiks katram skolēnam ir 3–5 minūtes;
- skolēns izsaka viedokli par diviem izlozētajiem jautājumiem, atbildē izmantojot atsauces uz izvēlēto tekstu; skolēnam ir tiesības izmantot uzdevuma izpildes gatavošanās laikā veidotos pierakstus, tomēr nav pieļaujama iespēja, ka skolēns nolasa sagatavoto tekstu;
- pēc viedokļa izteikšanas skolotājs uzdod skolēnam 2–3 jautājumus saistībā ar skolēna pausto viedokli, atbildēm atvēlētais laiks katram skolēnam ir 2–3 minūtes.

Mutvārdu daļas kopējais laiks vienam skolēnam ir 30–35 minūtes: 5 minūtes – praktiskā organizācija, 20 minūtes – skolēna gatavošanās, 10 minūtes – viedokļa izteikšana un jautājumu uzdošana. Lai optimizētu VPD norisi, skolēnus var organizēt nelielās grupās.

VPD 3. daļa tiek ierakstīta, lai nodrošinātu objektīvus nosacījumus vērtēšanā. Uzdevuma izpilde tiek vērtēta klātienē (vērtē gan skolotājs, kas pārbauda skolēna prasmes, gan ārējais vērtētājs), kā arī pēc nepieciešamības var vērtēt uzdevuma izpildes ierakstu, lai atkārtoti pārbaudītu vērtēšanas objektivitāti.

VPD 3. daļā tiek vērtēti šādi SR veidi:

- tekstveide;
- argumentēšana;
- mijiedarbība informācijas nodošanā;
- valodas kvalitāte.

4. Vērtēšanas kārtība un kritēriji

Katra VPD daļa tiek vērtēta atsevišķi, izmantojot noteiktu punktu skaitu un katram uzdevumam pielāgotu snieguma līmeņu aprakstu, kas ir izstrādāts, pamatojoties uz programmā iekļauto vispārīgo snieguma līmeņu aprakstu (1. pielikums).

Katrai VPD daļai ir paredzēts noteikts punktu skaits, visu daļu kopējais maksimālais punktu skaits ir 100 punktu (4. tabula).

4. tabula. VPD daļās iegūstamais punktu skaits un īpatsvars

VPD daļa	Īpatsvars no kopējā iegūstamo punktu skaita (%)		Punkti
1. daļa. Teksta satura un valodas līdzekļu analīze	34	80	34
2. daļa. Argumentētā esēja	46		46
3. daļa. Runa un saziņa		20	20
Kopā		100	100

Skolēna snieguma rezultātus VPD – iegūto punktu summu visā darbā, iegūto punktu summu katrā daļā un iegūto punktu summu pret noteiktu SR veidu vai grupu – izsaka procentuālajā novērtējumā. Kopumā aptuveni 15–20 % VPD iekļauto testelementu reprezentē minimālo prasību kopumu. Šo prasību izpilde apliecina skolēna spēju izmantot galvenās valoddarbības prasmes (lasīt, rakstīt, runāt, klausīties), kā arī formulēt savu viedokli, demonstrējot valodas kā domāšanas līdzekļa un saziņas līdzekļa funkciju, neizceļot valodas individualitāti un atbilstmi literārajām normām. Taču optimālā līmeņa mācību satura apguve paredz nostiprināt un padziļināt skolēna spēju prasīgi izmantot latviešu valodu daudzveidīgās situācijās un dzīves jomās, izvēloties atbilstošus izteiksmes līdzekļus, kā arī formulējot skaidri izteiktos un pamatotos argumentos balstītu attieksmi.

Katram vērtēšanas kritērijam ir sagatavots vispārīgs snieguma līmeņu apraksts (1. pielikums), ko sašaurinot vai paplašinot var pielāgot katram VPD iekļautajam uzdevumam un uzdevuma vērtēšanā paredzēto punktu skaitam. Katru atsevišķo VPD uzdevumu kritēriju nevērtē, ja skolēna sniegums nesasniedz I snieguma līmeņa aprakstā minēto vai arī skolēna sniegmā konkrētais kritērijs ir ignorēts.

VPD atbildi kopumā nevērtē, ja:

- uzdevums nav izpildīts;
- uzdevuma izpildē pilnībā ignorēti uzdevuma nosacījumi;
- atbildē ietverta informācija, kas ir pretrunā ar ētikas normām;
- atbildes teksts nav izlasāms;
- atbildē ir vērojamas plagjiāta pazīmes.

Šie nosacījumi ir precizēti pie katra konkrētā VPD uzdevuma vērtēšanas kritērijiem.

5. Piekļuves nosacījumi

VPD netiek izvirzīti noteikti piekļuves nosacījumi.

Skolēnam VPD izpildei ir nepieciešama tumši zila vai melna pildspalva, citi īpaši resursi un līdzekļi nav paredzēti.

6. Palīglīdzekļi, kurus atļauts izmantot valsts pārbaudes darba laikā

VPD nav paredzēts izmantot palīglīdzekļus.

7. Rīcības vārdu skaidrojums

Uzdevumu nosacījumos tiek lietoti darbības vārdi, kas nosauc galvenās valoddarbības: lasīšana – lasīt, izlasīt u. c.; rakstīšana – rakstīt, pierakstīt, uzrakstīt u. c.; klausīšanās – klausīties, noklausīties u. c.; runāšana – atbildēt, izteikt, uzdot jautājumu u. c.

VPD uzdevumu formulējumos izmanto noteiktus rīcības vārdus katras izziņas darbības nosaukšanai ("2. Vērtēšanas saturs"), un katra rīcības vārda nozīmes skaidrojums ir aprakstīts (5. tabula).

5. tabula. Rīcības vārdu skaidrojums

Rīcības vārds	Rīcības vārda nozīmes skaidrojums
Analizēt	Detalizēti apskatīt, raksturot veselumu (objektu, jēdzienu, faktu, procesu, pazīmi, problēmu, risinājumu u. tml.) un tā daļas pēc noteiktiem kritērijiem, lai noskaidrotu to būtiskās īpatnības (pazīmes, īpašības, sakarības, struktūru u. tml.).
Aprakstīt	Aprakstīt sistēmiski, noteiktā un loģiskā secībā izklāstīt, uzrakstīt atbilstoši noteiktiem kritērijiem, neiekļaujot pamatošanu, izskaidrošanu.
Atrast	Atklāt, konstatēt, identificēt, izvēlēties.
Formulēt	Izteikt, apkopot domu, ideju.
Grupēt	Veidot (apvienot vai sadalīt) grupas, objektu kopas pēc noteiktas pazīmes vai vairākām nošķiramām pazīmēm.
Iekļaut	Iesaistīt, padarīt par sastāvdaļu (tekstā).
Iesaistīt (tekstā)	Iekļaut, padarīt par sastāvdaļu (tekstā).
Izmantot	Mērķtiecīgi iesaistīt, piemērot, lietot.
Izrakstīt	Izvēlēties, pierakstīt (daļu no teksta).
Izskaidrot	Skaidrojot padarīt saprotamu (piemēram, darot zināmu tā nozīmi, atklājot būtību).
Izvēlēties (no teksta)	Izraudzīties no kāda daudzuma, kopuma (piemērotāko, atbilstošāko).
Klasificēt	Veidot grupu hierarhisku struktūru pēc noteiktiem kritērijiem.
Minēt (piemēru no teksta)	Mutvārdos vai rakstveidā paust (vārdu, nosaukumu u. tml.); teikt, sacīt, nosaukt.

Nosaukt	Noteikt; pazīt, identificēt, noskaidrot, konstatēt atšķirīgās pazīmes (īpatnības, faktus, viedokļus, problēmas, argumentus u. tml.).
Nošķirt	Nodalīt, norobežot, diferencēt.
Noteikt	Nosaukt; pazīt, identificēt, noskaidrot, konstatēt atšķirīgās pazīmes (īpatnības, faktus, viedokļus, problēmas, argumentus u. tml.).
Novērtēt	Vērtējot, izspriežot noteikt, izsecināt kvalitāti, atbilstību noteiktām prasībām.
Pamatot jeb uzrakstīt pamatojumu	Izveidot skaidrojumu, izmantojot atsauci uz konkrētu informāciju (fakti, dati, cēloņi, novērojumi, iemesli, spriedumi u. tml.).
Papildināt	Padarīt ar informāciju, faktiem bagātāku, pievienojot (tam) jaunu daļu.
Pārveidot	Izveidot citādu, atbilstoši citām prasībām.
Piedāvāt piemēru	Veidot iespējamu, vēlamu, derīgu, piemēru, atlasot, izmantojot informāciju un pamanot iespējas.
Raksturot	Noteikt, aprakstīt, vērtēt būtiskās raksturīgās īpašības, pazīmes.
Sagatavot	Rakstot, sacerot u. tml., izveidot, radīt (piemēram, tekstu).
Salīdzināt	Noteikt kopīgās un/vai atšķirīgās īpašības, pazīmes pēc būtības salīdzināmiem veselumiem (objektiem, jēdzieniem, faktiem, procesiem, pazīmēm, problēmām, risinājumiem u. tml.), atsaucoties uz abiem (vai visiem).
Secināt	Veidot atzinumu, spriedumu, pamatojoties uz iegūtajiem faktiem, iepriekš veiktu analīzi, vērojumiem, cēloņsakarībām u. tml.

PIELIKUMI

1. pielikums

Vispārīgu prasmju un prasmju grupu snieguma līmeņu apraksti

Zināšanas un izpratne				
Līmenis / Kritērijs	I	II	III	IV
Zināšanas un izpratne	<p>Uzdevuma nosacījumi ir izprasti un izpildīti daļēji (kāda uzdevuma darbība nav veikta);</p> <p>teksta saturs izprasts un atklāts daļēji, trūkst vismaz vienas būtiskas saturiskas daļas;</p> <p>tekstā lietotie valodas līdzekļi ir noteikti un vispārīgi raksturoti no strukturālā, semantiskā un funkcionālā viedokļa, tomēr analīze nav kvalitatīvi un kvantitatīvi pilnīga;</p> <p>piemeklēti piemēri no piedāvātā teksta, tomēr to skaits un kvalitāte ir nepilnīgi.</p>	<p>Uzdevuma nosacījumi pamatā ir izprasti un izpildīti;</p> <p>teksta saturs pamatā ir izprasts, tomēr izpratne atspoguļota kvalitatīvi nepilnīgi (aprakstoši, vispārināti, atrauti no konteksta, neizmantojot atbilstošu terminoloģiju u. tml.);</p> <p>tekstā lietotie valodas līdzekļi noteikti, skaidroti un pamatoti no strukturālā, semantiskā un funkcionālā viedokļa, tomēr izklāstā pietrūkst kādas būtiskas pazīmes, vai tas ir pārāk vispārīgs, un to var attiecināt uz jebkuru tekstu vai situāciju;</p> <p>piemeklēts pietiekams skaits uzdevuma nosacījumiem atbilstošu piemēru, tomēr dažu piemēru kvalitāte nav pilnīga.</p>	<p>Uzdevuma nosacījumi pilnībā izprasti un izpildīti;</p> <p>teksta saturs ir izprasts, atbilde formulēta atbilstoši teksta saturam, tā ir kvalitatīvi un kvantitatīvi pilnvērtīga;</p> <p>tekstā lietotie valodas līdzekļi pilnvērtīgi noteikti, skaidroti, raksturoti, analizēti, pamatoti no strukturālā, semantiskā un funkcionālā viedokļa;</p> <p>precīzi piemeklēts pietiekams skaits uzdevuma nosacījumiem atbilstošu un kvalitatīvu piemēru.</p>	<p>Uzdevuma nosacījumi ir pilnībā izprasti un izpildīti;</p> <p>teksta saturs ir izprasts, atbilde formulēta kvalitatīvi un kvantitatīvi pilnvērtīgi, tajā vērojams radošums;</p> <p>tekstā lietotie valodas līdzekļi pilnvērtīgi un radoši noteikti, skaidroti, raksturoti, analizēti, pamatoti no strukturālā, semantiskā un funkcionālā viedokļa, kā arī pamatota to kontekstuālā iederība;</p> <p>precīzi piemeklēts pietiekams skaits uzdevuma nosacījumiem atbilstošu, kvalitatīvu piemēru no piedāvātā teksta, kā arī, ja nepieciešams, radoši, oriģināli piemēri no savas pieredzes.</p>

Tekstveide				
Līmenis / Kritērijs	I	II	III	IV
Temata atklāsmē	Temats izprasts virspusīgi, teksta saturā vērojama daļēja novirze no temata; temata aktualitāte pieminēta vispārīgi, frāžaini; skatījums uz problēmu ir vienkāršots, shematisks, virspusīgs un bezpersonisks.	Temats ir daļēji atklāts – teksta saturā tas ir sašaurināts vai paplašināts; temata aktualitāte ir skaidri nosaukta, bet tai trūkst loģiska pamatojuma; skatījums uz problēmu ir fragmentārs vai vienpusīgs, paplašināts vai sašaurināts, trūkst personiskā vērtējuma.	Temats ir izprasts un pietiekami izvērsti teksta saturā; temata aktualitāte ir skaidra un loģiski pamatota; skatījums uz problēmu ir pārdomāti strukturēts, tajā ir ietverti patstāvīgi spriedumi, kas ietver personisko vērtējumu, piedāvāts skats no dažādiem viedokļiem.	Temats ir izprasts un radoši izvērsti teksta saturā; temata aktualitāte pausta skaidri, tā ir pamatota radoši; skatījums uz problēmu ir pārdomāti un radoši strukturēts, tajā ietverti patstāvīgi spriedumi, piesaistīti daudzveidīgi, arī netipiski skatu punkti.
Teksta struktūra	Teksta struktūra nav līdz galam pārdomāta, trūkst kādas teksta daļas, žanra specifika ievērota daļēji; teksta plānveida uzbūve ir veidota shematiski, mehāniski, nepievēršot uzmanību teksta loģiskumam un daļu sasaistei; rindkopu princips izmantots nepārdomāti vai haotiski.	Teksta struktūra pamatā atbilst žanram, tomēr starp teksta daļām trūkst proporcionāla līdzsvara; teksta plānveida uzbūve ir uztverama, bet tai trūkst loģiskas pilnības, teksta sasaiste ir daļēja, trūkst tematiskas pārejas no viena jautājuma pie cita; dalījums rindkopās ir nepilnīgs – kāda rindkopa ir pārāk īsa vai pārāk izvērsta.	Teksta struktūra pilnībā atbilst žanram, tā ir strukturāli pārdomāta, līdzsvarota, pabeigta; teksta plānveida uzbūve ir loģiska un skaidri uztverama, teksta daļas raksturo pilnvērtīga sasaiste; ir ievērots prasītais dalījums rindkopās.	Teksta struktūra pilnībā atbilst žanram, tā ir strukturāli pārdomāta, līdzsvarota un pabeigta; teksta strukturēšanā pilnvērtīgi izmantots kāds oriģināls vai netipisks paņēmieni, kas nav pretrunā ar žanru; ir ievērots prasītais dalījums rindkopās.
Teksta apjoms	–	Teksts daļēji atbilst prasītajam apjomam – nesasniedz prasīto apjomu vai pārsniedz to vismaz par 30 %.	Teksts pilnībā atbilst prasītajam apjomam.	–

Argumentēšana				
Līmenis / Kritērijs	I	II	III	IV
Argumentēšana	Formulēti neskaidri vai nepilnīgi apgalvojumi, kas tikai daļēji atbilst analizējamam tematam, pieteiktajai problēmai vai jautājumam; argumenti pierādīti ar vienusējiem spriedumiem, kas pamatā balstīti uz savu pieredzi, nevis precīziem faktiem.	Formulēti pārāk vispārīgi vai pārāk sašaurināti apgalvojumi, kas neatklāj tematu, pieteikto problēmu vai jautājumu pilnībā; argumenti pamatoti ar vairākiem pierādījumiem, izmantojot gan vispārīgus, nekonkrētus, arī neprecīzus faktus, gan savu pieredzi.	Formulēti skaidri un precīzi apgalvojumi, kas pilnībā atbilst analizējamam tematam, pieteiktajai problēmai vai jautājumam; argumenti pamatoti ar precīziem un iederīgiem pierādījumiem, izmantojot nepieciešamo informācijas apjomu, precīzus faktus, kas pēc nepieciešamības papildināti arī ar savu pieredzi.	Formulēti skaidri un precīzi apgalvojumi, kas pilnībā atbilst analizējamam tematam, pieteiktajai problēmai vai jautājumam, salīdzināti dažādi apgalvojumi, izvēloties situācijā atbilstošākos; argumenti pamatoti ar precīziem un iederīgiem pierādījumiem, izmantojot daudzveidīgu informācijas apjomu un radoši iesaistot atsauces uz savu pieredzi, kā arī spējot tos vispārināt, lai izmantotu iegūtās likumsakarības jaunā kontekstā.
Argumentu pietiekamība	-	Minēta daļa argumentu (vairāk nekā 50 % argumentu atbilstoši teksta žanram).	Minēts pietiekams skaits argumentu atbilstoši teksta žanram.	-

Teksta stilistika				
Līmenis / Kritērijs	I	II	III	IV
Teksta stilistika	Teksts no stila viedokļa nav viendabīgs, vai arī tas ir samākslots; izteiksmes līdzekļi izvēlēti haotiski, bez kāda mērķtiecīga stilistiska nolūka.	Tekstā dominē noteikta valodas funkcionālā stila pazīmes, tomēr stils nav viendabīgs; izteiksmes līdzekļi ir stilistiski atbilstoši, tomēr to izvēlē nav vērojams mērķtiecīgs nolūks.	Teksts ir stilistiski pārdomāts, tekstam raksturīgs vienots, viendabīgs stils; izteiksmes līdzekļi ir mērķtiecīgi izvēlēti, stilistiski iederīgi un iedarbīgi.	Teksts ir stilistiski pārdomāts, un tajā radoši un mērķtiecīgi īstenots stils; izteiksmes līdzekļi ir mērķtiecīgi izvēlēti, stilistiski iederīgi un iedarbīgi, tie kombinēti radoši.
Individualitāte, radošums	-	Tekstā ir vērojamas individualitātes un radošuma izpausmes, tomēr tām trūkst mērķtiecības un regularitātes.	Tekstā meistarīgi izpaužas autora individualitāte un radošums, kas atbilst teksta mērķim.	-

Valodas kvalitāte				
Līmenis Kritērijs	I	II	III	IV
Valodas kvalitāte	<p>Vārdu krājums ir nepārdomāts, funkcionāli un semantiski neprecīzs, un tas apgrūtina teksta uztveri; tekstā bieži tiek pārkāptas latviešu gramatikas (morfoloģijas un sintakses) normas (6–10 dažādas neprecīzas vārdformas/konstrukcijas), un tas apgrūtina teksta uztveri; tekstā bieži tiek pārkāptas latviešu ortogrāfijas normas (6–10 dažādas vārdformas), un tas apgrūtina teksta uztveri; tekstā bieži tiek pārkāptas latviešu interpunkcijas normas (6–10 piemēri), un tas apgrūtina teksta uztveri; mutvārdu tekstā valodas plūdums ir nevienmērīgs, daudz lieku paužu, neverbālie izteiksmes līdzekļi ir neiederīgi vai samāksloti.</p>	<p>Vārdu krājums ir daudzveidīgs, tomēr vairāki vārdi (3–5 dažādi vārdi) nav funkcionāli un/vai semantiski iederīgi kontekstā, taču tas neapgrūtina teksta uztveri; tekstā ir vairākas nebūtiskas gramatikas (morfoloģijas un sintakses) nepilnības (3–5 dažādas neprecīzas vārdformas/konstrukcijas), kas neapgrūtina teksta uztveri; tekstā ir vairākas nebūtiskas ortogrāfijas nepilnības (3–5 dažādas vārdformas), kas neapgrūtina teksta uztveri; tekstā ir vairākas nebūtiskas interpunkcijas nepilnības (3–5 piemēri), kas neapgrūtina teksta uztveri; mutvārdu tekstā ir dažas liekas pauzes, izmantoti neverbālie izteiksmes līdzekļi, kas daļēji nesader ar teksta saturu.</p>	<p>Vārdu krājums ir pārdomāts, daudzveidīgs, funkcionāli un semantiski prasmīgi izvēlēts, ir iespējamas dažas leksiskas nepilnības (1–2 vārdi), kas neietekmē teksta uztveri; teksta gramatiskais (morfoloģiskais un sintaktiskais) noformējums ir pilnvērtīgs, tas atbilst komunikatīvajam nolūkam, ir iespējamas dažas nebūtiskas atkāpes no literārās valodas normām (1–2 neprecīzas vārdformas/konstrukcijas), kas neietekmē teksta uztveri; teksts noformēts atbilstoši latviešu literārās valodas ortogrāfijas normām, ir iespējamas dažas nebūtiskas nepilnības (1–2 vārdformas), kas neietekmē teksta uztveri; teksts noformēts atbilstoši latviešu literārās valodas interpunkcijas normām, ir iespējamas dažas nebūtiskas nepilnības (1–2 piemēri), kas neietekmē teksta uztveri; mutvārdu tekstā ir vienmērīgs valodas plūdums, izmantoti iederīgi neverbālie izteiksmes līdzekļi.</p>	<p>Veido tekstu, kurā vārdu krājums ir radoši un meistarīgi izvēlēts; teksta gramatikas noformējums ir pilnvērtīgs, mērķtiecīgi radošs un atbilst saziņas nolūkam un kontekstam; tekstā nav ortogrāfijas un interpunkcijas neprecizitāšu, mutvārdu tekstā ir vienmērīgs valodas plūdums, meistarīgi un radoši izmantoti iederīgi verbālie un neverbālie izteiksmes līdzekļi.</p>

Mijiedarbība informācijas nodošanā				
Līmenis Kritērijs	I	II	III	IV
Mijiedarbība informācijas nodošanā	Izturas pret sarunas biedru neiecietīgi vai neieinteresēti; saziņā daļēji ievēro runātāja un klausītāja kultūru, pārtraucot runātāju vai neizrādot interesi par sarunu; atbildot uz jautājumiem, veido ļoti īsas, nepārliecinošas atbildes.	Izturas neitrāli pret sarunas biedru, neveicinot mijiedarbi, pamatā ievēro runātāja un klausītāja kultūru; izsakās pietiekami skaidri un pārliecinoši, tomēr teiktajā trūkst loģiskuma; laika limits pamatā ir ievērots vai arī vērojamas nelielas nobīdes (ne vairāk par 30 % no piedāvātā laika limita); atbild uz jautājumiem pārdomāti un strukturēti, tomēr atbildēs trūkst pietiekamas precizitātes vai izvērsuma.	Izturas cieņpilni pret sarunas biedru un ievēro runātāja un klausītāja kultūru; izsakās skaidri, loģiski, pārliecinoši, laika limits ir ievērots; atbild uz jautājumiem pārdomāti, strukturēti, precīzi un pietiekami izvērsti.	Izturas cieņpilni pret sarunas biedru un ievēro runātāja un klausītāja kultūru, kā arī mērķtiecīgi virza sarunu; izsakās skaidri, loģiski, pārliecinoši un mērķtiecīgi, ievērojot laika limitu; atbild uz jautājumiem pārdomāti, strukturēti, pārliecinoši un precīzi, atbildes izvērsumā radoši iesaistot mērķtiecīgi izvēlētas, kontekstuāli iederīgas atsauces.

2. pielikums

Latviešu valodā plānotie skolēnam sasniedzamie rezultāti optimālajā apguves līmenī

Optimālais apguves līmenis
1. Valoda un sabiedrība
Jebkura dzīva valoda ir mainīga, un tai ir raksturīgi vairāki paveidi: literārā valoda, sociolekti un reģiolekti. Valodā mēs atspoguļojam sevi, savu piederību, uzskatus un vērtības.
1.1. Raksturo valodas situāciju Latvijā, analizējot Valsts valodas likumu, izzinot latgaliešu rakstu valodas un lībiešu valodas statusu, kā arī mazākumtautības valodu lomu Latvijas iedzīvotāju vidū. Vērtē savu un citu personu valodu praktiskā lietojuma situācijās. Piedāvā risinājumu, kā veicināt latviešu valodas lietojumu Latvijas sabiedrībā.
1.2. Klausoties, lasot un vērojot, kā arī apgūstot teorētiskos avotus, nošķir latviešu literāro valodu, izlokšņu valodu un sarunvalodu, izprot sociolektu un reģiolektu nozīmi valodā. Formulē viedokli par latviešu literārās valodas un tās paveidu nozīmi savas latviešu valodas bagātināšanā un attīstībā.
1.3. Pamato viedokli par valodas un kultūras nozīmi identitātes veidošanās procesā, ilustrējot savu izpratni ar piemēriem, kas atklāj dzīves pieredzes, kā arī lasīšanas un kultūras norišu vērojumos iegūtās atziņas. Skaidro, kāda ir latviešu valodas un citu valodu un kultūru nozīme savas patības apzināšanā un reprezentācijā citiem.
1.4. Izvēlas piemērotākos latviešu valodas mācību resursus savas valodas pilnveidei, pamatojot izvēli ar racionāliem un emocionāliem argumentiem. Piedāvā inovatīvus risinājumus latviešu valodas jautājumu apguvei un valodas lietpratības veicināšanai.
2. Mediji, valoda un ietekme
Sociālie un masu mediji konstruē realitāti un ietekmē veidu, kā sabiedrība redz pasauli. Detalizēti analizējot medijos izmantotos valodas līdzekļus, varam noteikt ietekmes un manipulācijas paņēmienus.
2.1. Lai daudzpusīgi izzinātu noteiktu problēmu, jautājumu vai tematu un veidotu savu tekstu, mērķtiecīgi izvēlas, kārtu, analizē un vērtē informāciju, salīdzinot dažādos avotos publicēto tekstu saturu un tajos izmantotos valodas līdzekļus.
2.2. Analizē simbolus, attēlus un verbālos izteiksmes līdzekļus, ar kuriem dažādos medijos tiek atspoguļoti notikumi vai viedokļi. Izvēlas piemērotākos verbālos un neverbālos līdzekļus savu tekstu veidošanā un bagātināšanā, pamatojot šo izvēli ar racionāliem un emocionāliem argumentiem.
2.3. Analizē mediju tekstos valodas līdzekļus (vārdus un to formas, metaforas, salīdzinājumus, gramatiskās konstrukcijas, interpunkciju), lai identificētu tekstā izmantotos ietekmes paņēmienus un manipulācijas rīkus. Atpazīst tekstā maldinošus priekšstatus un viedokļus, lai noteiktu informācijas autentiskumu un ticamību.
2.4. Atbildīgi, ievērojot ētikas normas, iesaistās saziņas situācijās, īpaši sociālajos medijos, prasmīgi lietojot valodas līdzekļus: vārdus, frazeoloģismus, simbolus, pieturzīmes. Labvēlīgi izturas pret saziņas partnera uzskatiem un pārliecību. Regulē savu lingvistisko uzvedību, lai īstenotu saziņas mērķus vai mainītu komunikācijas gaitu, ja tiek pārkāptas saziņas kultūras normas.

3. Stilistika
Katru tekstu raksturo noteikta stila vai vairāku stilu pazīmes. Dažādu tekstu izpratne un veidošana ir nepārtraukts radošs process, kurā tiek iegūta jauna saziņas pieredze un iepazīta valodas daudzveidība.
3.1. Veido un vērtē saturam, žanram un stilam atbilstošus tekstus un sistemātiski izkopj savu tekstu veidošanas pieredzi mutvārdos un rakstos, apzinoties un ievērojot to izstrādes posmus un darba rediģēšanas nepieciešamību. Prot sadarboties interaktīvās rakstīšanas situācijās, piemēram, diskusiju forumos vai mācību platformās, attīstot dialogiskumu un spēju sniegt rakstu formā atgriezenisko saiti.
3.2. Izmanto zināšanas par lietišķā stila valodu un tās funkcionēšanas likumbām, lai patstāvīgi vai pēc noteiktiem paraugiem veidotu ikdienas un profesionālajai saziņai atbilstošus mutvārdu un rakstveida tekstus. Identificē un vērtē raksturīgākās kļūdas lietišķajā saziņā.
3.3. Veido atsevišķu žanru zinātniskā stila tekstus, piemēram, mutvārdu ziņojumu, referātu, kopsavilkumu, recenziju, ievērojot teksta izveides un valodas līdzekļu izvēles nosacījumus. Iesaistās diskusijā par zinātniska satura jautājumiem, izprot un lieto atbilstošās jomas terminus. Respektē autortiesības un intelektuālā īpašuma tiesības, precīzi citējot autorus un rūpīgi noformējot atsauces uz avotiem.
3.4. Analizējot daiļliteratūras, publicistikas un sarunvalodas stila tekstus, nosaka kopīgās un atšķirīgās iezīmes valodas līdzekļu lietojumā. Mērķtiecīgi izmanto savos darbos visu līmeņu valodas strukturālos elementus, kas piešķir tekstam tēlainību un emocionālo nokrāsu.
3.5. Apzinās sava individuālā stila īpatnības un mērķtiecīgi, sistemātiski bagātina to. Izmanto savu individuālo stilu dažādās saziņas situācijās, izvērtējot tā atbilstību un efektivitāti.
4. Valodas struktūra
Valoda ir zīmju sistēma, kas sastāv no vairākiem savstarpēji saistītiem valodas līmeņiem. Ar valodas palīdzību mēs domājam un paužam savas domas citiem
4.1. Vērtē valodas un citu zīmju nozīmi un lietojumu informatīvos un literāros tekstos. Izmanto zināšanas par dažādām zīmju sistēmām teksta izpratnē un veidošanā.
4.2. Spriež par teksta uzbūvi, analizējot valodas sistēmas (fonētikas, leksikas, morfoloģijas, sintakses) elementu mijiedarbību un dominanti tekstā. Izmanto sistēmiski saderīgus valodas līdzekļus, lai veidotu noteiktam stilam un saziņas nolūkam atbilstošu tekstu.
4.3. Analizē vārdus no etimoloģiskā, stilistiskā, sociālā, teritoriālā, vēsturiskā viedokļa, izmantojot atbilstošus leksikogrāfijas materiālus; vērtē vārdu izvēli saziņas mērķa sasniegšanā. Pilnveido savu prasmī lietot precīzus, iedarbīgus, noteiktai valodas lietojuma jomai specifiskus vārdus.
4.4. Demonstrē izpratni par latviešu valodas morfoloģisko sistēmu, identificējot un analizējot sistēmas elementus tekstā. Apzināti izmanto dažādu vārdšķiru gramatiskās kategorijas sava teksta veidošanā.
4.5. Nosaka afiksus, lai vērtētu to nozīmi jaunu vārdu darināšanā un attīstītu jaunrades spējas pašiem darināt jaunus vārdus. Piedāvā idejas, kā aizgūt un atveidot vārdus latviešu valodā no citām valodām.
4.6. Izmanto dažādas uzbūves teikumus, to sasaistes paņēmienus un atbilstošas pieturzīmes dažādu žanru mutvārdu, iespējamos vai digitālajos tekstos, lai skaidri un precīzi izteiktu domas, īstenotu saziņas nolūku un radītu vēlamu iespaidu uz adresātu.
4.7. Prasmīgi izvēlas un analizē iederīgākos un precīzākos pareizrūnas, gramatikas un interpunkcijas līdzekļus ietekmīga teksta veidošanai. Tekstā ievēro literārās valodas pareizrūnas un pareizrakstības normas.

3. pielikums

Valsts pārbaudes darba programmā un valsts pārbaudes darba paraugā lietotie kodi

Atsaucei uz standartu* mācību priekšmetu kursu programmu paraugos izmantoti šādi plānoto skolēnam sasniedzamo rezultātu (SR) un lielo ideju (Li) kodi. (Standarta pielikumi, kuros lietoti šie kodi, atrodami [Skola2030 tīmekļa vietnē](#).)

SR kodi

Piemērs:

VL. Mācību joma (visu mācību jomu apzīmējumus sk. tabulā)	VL.O.2.1. O. Kursa apguves līmenis (visu kursu apguves līmeņu apzīmējumus sk. tabulā)	2.1. Mācību jomas SR kārtas numurs standartā			
		<table border="1"> <tr> <td>2.1. Izvēlas, atlasa un izmanto informāciju no dažādiem avotiem sava teksta izveidei saskaņā ar konkrētajām vajadzībām un mācību mērķiem.</td> <td>2.1. Lai daudzpusīgi izziņātu noteiktu problēmu, jautājumu vai tematu un veidotu savu tekstu, mērķtiecīgi izvēlas, kārtā, analizē un vērtē informāciju, salīdzinot dažādos avotos publicēto tekstu saturu un tajos izmantotos valodas līdzekļus.</td> <td>2.1. Pēta valodas un literatūras jautājumu atspoguļojumu plašsaziņas līdzekļos, lai pēc noteiktiem kritērijiem izvērtētu informāciju un veidotu spriedumus par šo ziņu kvalitāti, aktualitāti un izmantojamību savu tekstu izveidei.</td> </tr> </table>	2.1. Izvēlas, atlasa un izmanto informāciju no dažādiem avotiem sava teksta izveidei saskaņā ar konkrētajām vajadzībām un mācību mērķiem.	2.1. Lai daudzpusīgi izziņātu noteiktu problēmu, jautājumu vai tematu un veidotu savu tekstu, mērķtiecīgi izvēlas, kārtā, analizē un vērtē informāciju, salīdzinot dažādos avotos publicēto tekstu saturu un tajos izmantotos valodas līdzekļus.	2.1. Pēta valodas un literatūras jautājumu atspoguļojumu plašsaziņas līdzekļos, lai pēc noteiktiem kritērijiem izvērtētu informāciju un veidotu spriedumus par šo ziņu kvalitāti, aktualitāti un izmantojamību savu tekstu izveidei.
2.1. Izvēlas, atlasa un izmanto informāciju no dažādiem avotiem sava teksta izveidei saskaņā ar konkrētajām vajadzībām un mācību mērķiem.	2.1. Lai daudzpusīgi izziņātu noteiktu problēmu, jautājumu vai tematu un veidotu savu tekstu, mērķtiecīgi izvēlas, kārtā, analizē un vērtē informāciju, salīdzinot dažādos avotos publicēto tekstu saturu un tajos izmantotos valodas līdzekļus.	2.1. Pēta valodas un literatūras jautājumu atspoguļojumu plašsaziņas līdzekļos, lai pēc noteiktiem kritērijiem izvērtētu informāciju un veidotu spriedumus par šo ziņu kvalitāti, aktualitāti un izmantojamību savu tekstu izveidei.			

Li kodi

Piemērs:

VSK. Vispārējās vidējās izglītības pakāpe	VSK.S.Li.6. S. Mācību joma	Li.6. Mācību jomas SR kārtas numurs standartā	
		<table border="1"> <tr> <td>6. Jebkurš informācijas avots, kas ataino norises sabiedrībā pagātnē un mūsdienās, ir vērtējams kritiski.</td> </tr> </table>	6. Jebkurš informācijas avots, kas ataino norises sabiedrībā pagātnē un mūsdienās, ir vērtējams kritiski.
6. Jebkurš informācijas avots, kas ataino norises sabiedrībā pagātnē un mūsdienās, ir vērtējams kritiski.			

Kursu apguves līmeņu apzīmējumi

V	Vispārīgais līmenis
O	Optimālais līmenis
A	Augstākais līmenis

Mācību jomu apzīmējumi

V	Valodu mācību joma	
	VL	Latviešu valoda
	VS	Svešvaloda
K	Kultūras izpratnes un pašizpaušmes mākslā mācību joma	
S	Sociālā un pilsoniskā mācību joma	
D	Dabaszinātņu mācību joma	
M	Matemātikas mācību joma	
T	Tehnoloģiju mācību joma	
F	Veselības, drošības un fiziskās aktivitātes mācību joma	

* Ministru kabineta 2019. gada 3. septembra noteikumi Nr. 416 "Noteikumi par valsts vispārējās vidējās izglītības standartu un vispārējās vidējās izglītības programmu paraugiem".

**DOMĀT.
DARĪT.
ZINĀT.**

Valsts izglītības satura centra īstenotā projekta "Kompetenču pieeja mācību saturā" mērķis ir izstrādāt, aprobēt un pēctecīgi ieviest Latvijā tādu vispārējās izglītības saturu un pieeju mācīšanai, lai skolēni gūtu dzīvei 21. gadsimtā nepieciešamās zināšanas, prasmes un attieksmes.

Projekts Nr. 8.3.1.1/16/I/002 Kompetenču pieeja mācību saturā

NACIONĀLAIS
ATTĪSTĪBAS
PLĀNS 2020

EIROPAS SAVIENĪBA
Eiropas Sociālais
fonds

IEGULDĪJUMS TAVĀ NĀKOTNĒ